

9. Het brandpunt van de gemeente

Je ziet het opgroeiende jongens vandaag niet meer doen, maar wij vonden het vroeger een leuk spelletje, hoe gevaarlijk het ook was. Met een vergrootglas de zonnestralen opvangen en zover boven een stukje papier houden dat het brandpunt precies op het papier kwam. Na enige tijd begon het te roken en even later vloog het zelfs in brand. Zo ontdekte je wat een brandpunt was. Zo is de samenkomst van de gemeente op de zondag, het brandpunt van het gemeente zijn. Het punt waar de lijnen van het gemeentelieven samenkomen, maar waar ook alle gemeentelieden bijeen komen, in alle verscheidenheid en veelkleurigheid. Dat houdt in dat uit de kerkdienst voor een groot deel ook het gezicht van de gemeente valt af te lezen, hoe zij is en hoe zij functioneert. Staat de gemeenschap in de gemeente hoog genoteerd, gaan de gemeentelieden goed met elkaar om, is er onderlinge liefde en warmte, dan is dat in de samenkomst van de gemeente heel duidelijk te merken. Liggen de verhoudingen daarentegen niet zo goed, dan is dat niet minder en mogelijk zelfs duidelijker te merken.

Exemplarisch

Daarom is de kerkdienst bijna exemplarisch voor het functioneren van de hele gemeente en wordt zij vaak of meestal ook met haar kerkdienst aangeduid. Wil iemand weten bij welke gemeente je betrokken bent, dan wordt niet gevraagd bij welke kerk je ingeschreven staat of aan de activiteiten van welke kerk je meedoet, maar naar welke kerk je op zondag gaat. Alsof die gemeente de zes andere dagen van de week niet bestaat, geen pastoraal en diaconaal werk doet en niet allerlei activiteiten onderneemt. Daarin is zij in de praktijk helaas veel minder zichtbaar (en hoorbaar!) dan op de zondag, wanneer de klokken luiden en allerlei mensen op dezelfde tijd in dezelfde of een verschillende richting naar de kerk gaan. In de kerkdienst(en) klopt het hart van de gemeente, daar wordt de Naam van God grootgemaakt, de boodschap gehoord en de relatie met God en met elkaar gevierd en beleefd.

Het is dan ook niet vreemd, dat we in dit boek over de aantrekkelijke gemeente, als vanzelf bij dit brandpunt aankomen. Daarin vinden bijvoorbeeld haar eenheid en verscheidenheid hun culminatiepunt. Al die verschillende mensen zitten in de kerk naast elkaar onder één dak, in één dienst. Ze horen dezelfde woorden, zingen dezelfde liederen, belijden met elkaar hetzelfde geloof en zijn samen leden van één kerkelijk gezin. Ze zijn in het geloof met elkaar verbonden, omdat ze verbonden zijn met de Here Jezus Christus, het Hoofd van Zijn gemeente. En toch onderling zo verschillend en verscheiden. Daarom kan het juist daar, in en rond de samenkomst van de gemeente, ook zo spannend worden. In doordeweekse activiteiten zie je dat de meest verschillende gemeentelieden allerlei dingen con amore samen kunnen doen. Maar juist als het gaat om de samenkomst van de gemeente wordt het soms spannend. Daar liggen vaak de nodige gevoeligheden, met de nadruk op het gevoel, want dikwijls gaat het daarbij niet zozeer om theologische als wel om emotionele verschillen. En dat maakt dat de gemeente juist op dit (brand)punt licht ontvlambaar is. Het kan gaan roken, er kan brand ontstaan, vuur. En helaas niet altijd het heilige vuur van de eenheid, de liefde, het geloof, het getuigenis van Christus en de vreugde in Hem, maar het onheilige vuur van de eigen mening, het eigen belang en de eigen voorkeur. Soms ook het onheilige vuur van het wantrouwen en onbegrip, zelfs zodanig, dat in sommige kerken de vonken eraf vliegen en de kerkelijke brandweer er aan te pas moet komen om het vuur te doven!

Beleving

Hoe dat komt? In de eerste plaats omdat een aantal elementen in de eredienst soms heel verschillend wordt gezien én beleefd. Een kleine enquête onder een aantal jongeren maakte dat duidelijk. Eén van de vragen was waarom ze naar de kerk gingen. Er kwamen verschillende reacties, bijvoorbeeld: 'omdat je daar andere christenen ontmoet', of 'omdat je daar God kunt eren', of 'omdat je door de preek groeit in het geloof'. Anderen zeiden: 'omdat mijn ouders dat graag willen'. Iemand antwoordde: 'niet omdat ik altijd zin heb, maar ik wil dat niet loslaten'. Weer een ander: 'omdat ik het zelf graag wil en omdat ik ook kracht ontvang door de preek die ik hoor en door de liederen die ik zing en door het bidden'. Eén van de antwoorden was: 'omdat je niet in je eentje kunt geloven'. Een heel opmerkelijke reactie was: 'om er ooit nog eens te vinden wat anderen er schijnen te vinden en dat gevoel nog eens te krijgen, dat alleen voor anderen lijkt te zijn weggelegd'.

In zo'n antwoord merk je het verschil. Sommigen beleven er wat, soms zelfs heel veel, nemen

wat of veel mee van de boodschap, vinden het fijn om samen te bidden en te zingen, maar anderen beleven er weinig of niets, vinden een dienst uit de tijd, oubollig, de liederen saai en de preek te lang. En zo zijn er nog wel meer positieve en negatieve gevoelens te noemen die jongeren bij een dienst hebben. Zouden alleen jongeren het zo beleven? Of zouden ze ook het gevoel van menige oudere kunnen vertolken? Want ook onder ouderen zou die beleving wel eens heel verschillend kunnen zijn. Ook onder hen kom je mensen tegen, die niet graag een dienst zouden willen overslaan, omdat ze er getroost en bemoedigd worden om het leven verder in te gaan. Maar anderen beleven er weinig of niets, ze gaan de kerk uit zoals ze er in gekomen zijn, zeggen ze. Eerlijk is dat wel, maar tegelijkertijd onthullend. Het is een constatering om ons zorgen over te maken.

Oorzaken

Eén van de redenen is dat we verschillende mensen zijn, met een verschillende visie op de eredienst en dus met verschillende verwachtingen en verlangens. Dat maakt dat dezelfde eredienst door verschillende mensen ook totaal verschillend wordt beleefd. De een is bemoedigd, de ander diep teleurgesteld. De een heeft verrassende dingen gehoord, voor de ander is opnieuw een platgetreden paadje bewandeld. Maar er is meer over te zeggen. We zullen moeten bedenken, dat we de laatste decennia in een heel ander klimaat en in een veranderende cultuur terechtgekomen. In hoofdstuk 2 ging het daarover. Voor veel dingen hoef je niets meer te doen, het wordt bij je gebracht, je hoeft alleen nog maar te consumeren.

Ook je vrije tijd kun je vanuit je stoel met de afstandsbediening heel relaxed laten invullen. Je hoeft alleen maar je ogen en je oren open te zetten en de media vullen je 'brood en spelen'. Dit klimaat van verwennerij, van consumentisme en vitalisme is de kerk niet voorbij gegaan. Het gevolg is onder andere dat het ook in de kerk, bijvoorbeeld in de verkondiging, heel gemakkelijk te volgen en heel herkenbaar moet zijn en van a tot z moet boeien. Er echt voor gaan zitten, intensief meedoen, je concentreren op het geheel van de dienst, nadenken bij wat je zingt en je afvragen hoe je de boodschap kunt toepassen in de praktijk van je leven, dat is voor velen heel moeilijk, aangestoken als ook wij zijn door het virus van het consumentisme. En juist dat kan een grote belemmering zijn voor de beleving van de eredienst.

Er is meer te noemen wat een intense beleving van de dienst in de weg kan staan. Velen zijn druk, in hun gezin, op hun werk. Op weinig plaatsen is nog een beetje echte rust. Er komt ongelooflijk veel op iedereen af. En dan zitten we met een boordevol hoofd en hart 's zondagsmorgens plotseling in de kerk, in een totaal andere wereld. Vandaar ook dat velen in de kerk nog bezig zijn met allerlei dingen die ze vanuit de week meegenomen hebben. Hoe moet het dan met de beleving van de eredienst? Of je wordt zo in beslag genomen door de machten van deze tijd dat er voor de Here, Zijn Woord en de lofprijzing van Zijn Naam eigenlijk geen plek meer is.

Misschien zit het nog dieper. Wil je werkelijk iets beleven in de samenkomst van de gemeente, dan veronderstelt dat wel een persoonlijke relatie met God, hoe pril, teer en kwetsbaar die band ook is. Maar dat is wel de vraag: hoe is die relatie? Is er een hartelijke openheid naar Hem en voor Zijn Woord? Want er kunnen ook blokkades zitten tussen Hem en mij. In dat geval zal dat zijn uitwerking op de beleving van de dienst niet missen. Dan kan ik het ook niet optimaal beleven.

Daarnaast kunnen er ook oorzaken zijn in de dienst zelf. De taal die gebruikt wordt kan te moeilijk zijn, te kerkelijk, te ver af staan van ons dagelijkse leven. Zeker voor de kinderen en de jongeren, maar welke oudere begrijpt het als na de samenvatting van de wet wordt gezegd 'Hieraan hangt de ganse wet en de profeten'? Waarom zeggen we dat we 'Gods aangezicht zoeken', terwijl we gewoon willen gaan bidden? Zo hebben we heel wat uitdrukkingen in de kerk waarvan we ons als predikanten wellicht te weinig afvragen of we die nog kunnen gebruiken en of we die niet moeten vertalen in een voor de moderne (kerk)mens begrijpelijke taal. Over (de taal van) het lied wil ik verderop nog enkele opmerkingen maken. Ook de muzikale begeleiding speelt een belangrijke rol in de beleving van de eredienst. In de meeste reformatorische kerken vindt de begeleiding van de gemeentezang plaats met het orgel. Maar de organist kan de beleving van de eredienst 'maken', intensiveren, maar ook breken, zeker voor muzikale gemeenteleden. En nog iets van een heel andere orde: er kunnen in de dienst, met name in de prediking, vragen aan de orde komen, die onze vragen niet zijn, terwijl juist over de dingen waar

menigeen mee zit of het misschien moeilijk heeft, met geen woord wordt gerept, zelfs niet in de gebeden. Kortom, een complex van factoren kan er de oorzaak van zijn dat een dienst niet optimaal of maar heel matig of zelfs als teleurstellend wordt ervaren.

Als je al deze factoren bij elkaar optelt, mag het een wonder heten als een dienst nog op een bijzondere wijze wordt beleefd, als gemeenteleden zich gezegend en bemoedigd weten, opgebouwd in het geloof of teruggeroepen op de weg van God. De vraag is dan ook hoe het zover kan komen - zoals die jongere zei - dat ook dat ene gemeentelid in een dienst vindt, wat anderen er schijnen te vinden en dat blijkbaar tot nu toe alleen voor anderen is weggelegd. Of om de vraag anders te stellen: hoe kunnen de diensten zo worden ingericht dat ze voor de hele gemeente uitnodigend zijn, aantrekkelijk, inspirerend, opbouwend en bemoedigend. Een gebeurtenis, een belevenis die je niet graag zou willen missen? Ik wil daarover een aantal opmerkingen maken aan de hand van de drie lijnen die in elke eredienst te vinden zijn.

De lijn van God naar ons

In de eerste plaats zien we in elke dienst de lijn van God naar ons. Immers in elke samenkomst van de gemeente wil de Here ons ontmoeten en van hart tot hart tot ons spreken. Hij is ook in elke dienst de Eerste, niet wij, maar Hij! Dat begint al wanneer de voorganger de groeten van Hem overbrengt. En dat niet op de manier van: 'U moet de hartelijke groeten hebben van ....' Maar veel directer: 'Genade zij u en vrede van God, onze Vader, van Jezus Christus, de Here, in de gemeenschap van de Heilige Geest.' Het betekent niet minder dan dat de Here God ons daarbij toezegt dat Hij in ons midden wil zijn in de Persoon van Zijn Heilige Geest. Soms wordt in deze groet de Heilige Geest niet genoemd, omdat we ervan uit mogen gaan dat Hij in ons midden is (1 Kor. 1:3). Als we als gemeente samenkomen zijn we als het ware in Zijn werkplaats. En ook al zien we Hem niet, daarom is Hij er nog wel, want dat heeft Hij zelf beloofd! Maar soms merk je dat ook, bijvoorbeeld als er gesproken wordt over de liefde van de Here Jezus, Die, al zou niemand om je geven, wel om je geeft. Die zelfs Zijn leven voor je overhad en de dood voor je inging. Als je dat hoort, zal dat je dan niet raken tot in het diepste van je bestaan? Wanneer dat gebeurt is dat echter wel het werk van de Geest, die het uit Christus neemt en het ons verkondigt (Joh. 16:14). En als in de dienst het verlangen in je gewekt wordt de Here Jezus te volgen en Hem te dienen, is dat niet een initiatief van jezelf, maar niet minder het vernieuwende en bereidmakende werk van de Geest, waarbij Hij gebruik maakt van het Woord dat verkondigd wordt.

Dat is het tweede essentiële element in de dienst waarin de Here naar ons toe komt en in ons midden wil zijn: in Zijn Woord, dus in schriftlezing en prediking. Daarin spreekt Hij tot ons, daarin spreekt Hij ook zichzelf uit, horen wij Zijn hart kloppen voor - van huis uit - verloren mensen, verkondigt Hij ons Zijn boodschap van genade en eeuwig leven. Paulus noemt de prediking de bediening der verzoening. Dat betekent niet spreken *over* de verzoening, maar de verzoening verkondigen, zodat gemeenteleden ook werkelijk verzoend worden met God, dat 'pak van hun hart' kwijtraken aan Christus. En zal iemand dat koud laten? Er zijn sprekende voorbeelden van het tegendeel!

Prediking

Over de prediking is al veel gesproken en geschreven. Ik volsta met een enkele opmerking. In de prediking dient de Here God als de auteur van Zijn eigen Woord centraal te staan. Zelfs al wordt Zijn Naam niet genoemd, dan nog moet te horen zijn dat het om Hem gaat en om de Here Jezus, Zijn Zoon, de Redder der wereld. Het leven en alle schatten die in Christus te vinden zijn dienen de gemeente voor ogen gesteld te worden. Niet als in een etalage, waar je niet bij kunt, maar aangereikt, in handen gegeven, met het gebed of God die woorden met de vinger van Zijn Geest wil schrijven in ons hart.

Prediking betekent ook dat wordt uitgelegd wat er staat, wat de diepere betekenis is achter de woorden van de Schrift. Dat vraagt veel studie, graafwerk, maar niet minder ook gebed of God zelf Zijn Woord wil vertolken voor de gemeente, zodat zij het hoort als een boodschap van Hem! Dat betekent dat we in de prediking in de tegenwoordigheid van God getrokken worden, we staan (of zitten) op heilige grond. Dat betekent dat ook alle zwarte plekken in ons leven worden aangewezen, niet door de dominee, maar door de Here zelf! We worden in ons naakte bestaan doorlicht, onze zonde wordt blootgelegd. Daarmee worden we ook voor de keuze gesteld die woorden ter harte te nemen, dan wel langs ons heen te laten gaan. De prediking zal daarom ook

heel persoonlijk moeten zijn. Het moet over mij gaan in de kerk, niet alleen mijn buurman, maar ook mijn naam moet worden genoemd. In de prediking mag er ook niet vanuit gegaan worden dat ieder gemeentelid al tot een nieuw leven wederom geboren is. Daarom zal de boodschap van bekering en wedergeboorte, in welke bewoordingen dan ook, regelmatig aan de orde moeten komen.

Maar dat niet alleen. Iemand die pas belijdenis van het geloof had afgelegd, kreeg gaandeweg meer moeite met de kerkdiensten in haar gemeente, omdat wekelijks de oproep tot bekering en wedergeboorte centraal stond in de prediking. Met andere woorden: hoewel ze wist door het geloof in de Here Jezus tot een kind van God 'geboren' te zijn, moest ze toch iedere zondag opnieuw geboren worden. Maar afgezien daarvan: ze bleef ook een baby in het geloof, want voedsel om geestelijk te groeien kreeg ze nauwelijks of niet. En dat is een ander essentieel element van de prediking. Het gaat ook om de opbouw en verdieping van het geloof, om de vraag wat we geloven en wat dat betekent. De Heidelbergse Catechismus staat bijvoorbeeld in dat kader, geschreven als deze is voor hen die hun enige troost in leven en sterven gevonden hebben.

De gemeente moet daarnaast ook de nodige bouwstenen krijgen aangereikt voor het praktische leven met God. Zij moet horen wat het 'Maar gij geheel anders' inhoudt (Ef. 4:20). Zij heeft praktische lessen nodig die toe te passen zijn in het leven als christen in deze wereld. Het spreekt vanzelf dat de prediking daarom ook actueel zal zijn, herkenbaar voor de christen in deze tijd en cultuur. Niet als een prachtige ballon die je over je heen ziet gaan en vervolgens kunt nakijken, maar als een boodschap die landt in de situatie van ons leven, waarmee je ook praktisch uit de voeten kunt.

Dit alles maakt de prediking tot een grote en zware verantwoordelijkheid van de voorganger. 'Wie is tot zulk een taak bekwaam?' vroeg Paulus (2 Kor. 2:16). Maar tegelijk is het meer dan de moeite waard om er als voorganger intens, biddend, studerend en mediterend mee bezig te zijn, vanuit de vaste overtuiging dat Gods belofte ook de prediker geldt en dat Gods Woord ook in onze tijd en samenleving levend en krachtig is, het bestaan vernieuwt, de omgang met God verdiept en de weg wijst in het leven.

Sacramenten

Ook in de sacramenten van doop en avondmaal zien we de lijn van God naar ons. In de kinderdoop klinkt Gods grote 'JA' over ons leven, nog voor wij van ons bestaan afweten, laat staan van Zijn bestaan. Hij roept ons al bij onze naam nog voor wij die zelf kunnen spellen. Het is het machtige feit dat de Here ons vóór is. Had Hij op ons moeten wachten, dan zouden we bij wijze van spreken nog achter de struiken hebben gezeten (Gen. 3)!

Ik voeg hier een opmerking aan toe. Want de doop van onze kinderen heeft tot consequentie dat er ook aandacht voor hen zal zijn in de dienst. Juist op grond van de doop horen ze er immers helemaal bij en maken ze deel uit van de gemeente. Ze zijn 'ingelijfd', zo zegt het doopformulier! Daarom is het belangrijk dat de voorganger, of iemand van de leiding van zondagsschool of kindernevendienst iets op hun niveau doorgeeft van wat er in de dienst aan de orde komt, een korte boodschap die hen niet alleen bij de dienst betrokken doet zijn, maar die hen ook kan helpen in hun geloofsontwikkeling. In dat verband is het ook belangrijk in een speciale dienst hun overgang van de zondagsschool naar de tienercatechese te markeren, door voor hen te bidden en hen te zegenen.

Ook in het avondmaal komt de Here naar ons toe met brood en wijn, de tekenen van Zijn gebroken lichaam (leven) en vergoten bloed, tot vergeving van zonden. Afgezien van alle vragen rond het avondmaal (wanneer mag je aangaan, belijdenis en avondmaal, kinderen aan het avondmaal, enz.), zou een diepere beleving van het avondmaal op een eenvoudige manier bevorderd kunnen worden. Aangenomen dat het aanzitten aan de tafel gehandhaafd wordt, hetgeen het belijdeniskarakter van het avondmaal accentueert (opstaan en aangaan), dan is het aan te bevelen meerdere rijen stoelen om de tafel te plaatsen, zodat de viering in één 'tafel' plaatsvindt. Door het grotere aantal avondmaalsgangers duurt de viering langer, zodat het karakter van een maaltijd wordt geaccentueerd, hetgeen ook de beleving ten goede komt. Zeker ook als de lofprijzing, dankzegging en voorbeden aan de tafel worden gedaan. Juist op die plek kan dan ook het verband tussen het ontvangen van Gods gaven in brood en wijn en het delen

daarvan in gaven en voorbeden duidelijker worden gezien en intenser worden beleefd.

Ik noem nog een element in de lijn van God naar ons: de *handoplegging*. Aan het einde van elke dienst wordt de gemeente de handen opgelegd voor de (trinitarische) zegen van God waarmee de gemeente uitgezonden wordt. Het is een symbolische handeling die de Here gebruiken wil om Zijn zegen door te geven. Maar dat kan ook op andere momenten. Niet alleen als een kandidaat tot predikant of een bruidspaar in het huwelijk wordt bevestigd. Hoewel er tegen dit laatste geen enkel bezwaar is, al vind je daarvoor geen enkele aanwijzing in de Schrift, reden te meer om op die momenten dat er vanuit de Schrift wél aanleiding toe is, dat zeker ook te doen. Bijvoorbeeld bij ambtsdragers die (voor de eerste keer) in het ambt bevestigd worden, bij (jonge) mensen die belijdenis doen, bij de uitzending van gemeenteleden naar een zendingsgebied of bij hen die in een locale missionaire of diaconale taak worden gesteld. Natuurlijk weet ik van het woord van Paulus 'Leg niemand overijld de handen op' (1 Tim. 5:22), maar overijld is wat anders dan (pastoraal) overwogen. Uit ervaring blijkt dat het voor gemeenteleden die onder een woord van God de handen krijgen opgelegd van grote betekenis is voor de uitoefening van hun ambt of opdracht.

Lijn van ons naar God

Ik kom op de tweede lijn die in elke dienst aanwezig is, die van ons naar God. Het gaat in elke dienst immers om de ontmoeting met God. En van een echte ontmoeting spreek je pas als die wederzijds is. Ik heb echter de indruk dat we deze lijn in de loop van de geschiedenis enigszins zijn kwijt geraakt. Je kwam in de kerk om het Woord te horen en we zongen nog een versje, maar dat kwam wel op de tweede plaats. Op deze wijze was de kerkdienst echter niet zozeer een eredienst als wel een hoordienst en de kerk een gehoorzaal. Maar hoezeer je ook in de kerk komt om het Woord, er is ook die andere lijn.

Je komt er ook om te bidden, je schuld te belijden en niet minder je geloof. Je komt er om Gods Naam groot te maken in het lied en de lofprijzing, je komt er om voor anderen te bidden en je gaven te geven. Dat is geen bijzaak, niet iets tweederangs, maar hoort wezenlijk tot die wederzijdse ontmoeting met God. Hier zit echter een belangrijk probleem als het gaat om de beleving van de eredienst, want het wordt lang niet door iedereen zo gezien en beleefd. Voor velen is de eredienst nog altijd een hoordienst waarin de voorganger het w(W)oord en de leiding heeft en de gemeente toehoorder is. Maar dat is een ernstig misverstand.

Je komt niet alleen naar de kerk om er wat te 'halen', om mee te nemen wat van belang is voor je leven, maar je komt ook om er wat te brengen. Je komt er om te dienen, de kerkdienst wordt niet voor niets een eredienst genoemd. Niet toevallig wordt er ook voorafgaande aan de dienst gebeden, voor de verkondiging, maar ook voor ieder die een taak heeft in de dienst. En wie heeft die niet? We komen in de kerk om God én elkaar te dienen. Je brengt om te beginnen jezelf mee, met je blijdschap en dankbaarheid, maar ook met je zorg en verdriet. En waar kun je beter zijn met al je emoties dan juist in de samenkomst van de gemeente? Maar ook ben je als kerkganger actief in het mee-zingen, mee-bidden en in je betrokkenheid op de verkondiging. Luisteren is een intensieve activiteit. Zelfs al voor de dienst begint kan ieder een wezenlijke bijdrage leveren door te bidden voor de gemeente die samengekomen is, voor de voorganger en anderen. Maar niet minder tijdens de dienst, voor iemand die het moeilijk heeft, voor iemand die na lange tijd weer in de kerk is, enz. Zo zijn er vele mogelijkheden om als kerkganger zeer betrokken te zijn bij het geheel van de dienst. Alleen al door je bijbel mee te nemen en aantekeningen te maken van hetgeen verkondigd wordt. En wie zich zo bij de dienst betrokken weet, daarin actief meedoet, zal ervaren hoezeer dat de beleving van de dienst ten goede komt.

Ik wil nog enkele specifieke elementen noemen die met onze actieve deelname aan de dienst te maken hebben, deels uit eigen ervaring geput. Dat is allereerst het geloofsgetuigenis. Wanneer (jonge) mensen belijdenis van het geloof in het midden van de gemeente willen afleggen is het goed dat zij in deze dienst persoonlijk vertellen waarom zij dat willen en wat dat voor hen betekent. Het is een leerzame ervaring voor henzelf, maar niet minder van betekenis voor de gemeente. Zo zijn er meer momenten waarop gemeenteleden iets van hun geloofservaring kunnen delen met de gemeente, tot wederzijdse bemoediging en verdieping. Niet alleen in de schriftlezing, maar ook in de dankzegging en voorbeden kunnen ambtsdragers en andere gemeenteleden vruchtbaar participeren. Ook kunnen af en toe collecten worden aanbevolen door gemeenteleden die bij een bepaald doel of project betrokken zijn. Niet minder kunnen,

naast de organist, gemeenteleden met muzikale gaven in de begeleiding van de samenhang worden ingezet. Zo zijn er meerdere mogelijkheden te noemen waarin gemeenteleden met hun gaven dienstbaar kunnen zijn in de dienst.

De kerkdienst is ook een van de weinige plekken waar nog gezongen wordt. Het is eigen aan de gemeente en haar samenkomst. Daarmee voegen we ons ook in dat grote koor van stemmen hier beneden én daarboven dat voortdurend God looft en prijst. En welke christen wil in dat koor niet zijn of haar partijtje meezingen? Welke liederen gezongen worden in de dienst, is in menige gemeente een zeer gevoelig punt. De Schrift zelf geeft antwoord op die vraag. Paulus spreekt van psalmen, lofzangen en geestelijke liederen (Ef. 5:19; Col. 3:16). Ook al kun je geen is-gelijktaken zetten tussen deze reeks en de psalmen in oude of nieuwe berijming, de oude of nieuwe gezangen en de liederen uit de opwekkingsbundel of andere bundels, deze teksten geven wel aan dat er meer mogelijkheden zijn dan de psalmen alleen. Het laat op zijn minst de mogelijkheid open dat naast de psalmen ook andere schriftgebonden liederen in al hun veelkleurigheid en veelsoortigheid gezongen kunnen worden, wanneer de Here er maar door verheerlijkt kan worden.

Derde lijn

In elke dienst is nog een derde lijn waar te nemen. Er is niet alleen sprake van de wederzijdse ontmoeting met God, er is ook de ontmoeting van elkaar, een kant van de dienst die we in het verleden vrijwel geheel zijn kwijtgeraakt. En nog altijd kun je gemeenteleden tegenkomen die beweren alleen voor zichzelf naar de kerk(dienst) te gaan. Natuurlijk is het geloof ook een persoonlijke zaak, maar daar blijft het niet bij. We vormen immers samen (een deel van) het lichaam van Christus en hebben daarin elkaar nodig, ook in de diensten. Daarom gaan we ook voor elkaar naar de kerk. Je zou het een vorm van naastenliefde kunnen noemen, maar dan liefde tot je medebroeders en -zusters. Ook de ander vindt het fijn dat ik er ben, om met zoveel mogelijk mensen samen te zingen en te bidden.

Sommige jongeren uit de genoemde enquête antwoordden op de vraag waarom ze naar de kerk gaan: om de ander weer te zien! Daar heb je die dwarsverbinding. Je bent niet alleen in de dienst, je bent er met elkaar. En ook al kent niet iedereen de anderen even goed en voel je die gemeenschap niet altijd, we belijden ook niet dat we de gemeenschap der heiligen voelen, we *geloven* de gemeenschap der heiligen. Als de ander door het geloof verbonden is met de Here Jezus zijn we per definitie ook verbonden met elkaar. En soms mag je – gelukkig - die gemeenschap ook beleven. De kerkdienst is daarvoor een unieke plek. Want waar zijn nog plekken waar samen gezongen en gebeden wordt? Waar wordt nog iets van een levende en geestelijke gemeenschap gevonden? In de kerkdienst is dat mogelijk. Met name bij de viering van het avondmaal. We mogen er dan ook wel heel zuinig op zijn. Maar dat niet alleen, we zullen er ook aan werken. Toen in een grote kerk maar weinig mensen de dienst bezochten en ook nog her en der verspreid zaten, zei de voorganger: 'Jullie houden vast niet van elkaar, anders zat je wel bij elkaar!' Over gemeenschap gesproken... het kan beter! Al valt het niet te organiseren, we kunnen wel de mogelijkheden benutten waardoor die onderlinge gemeenschap groeien kan.

Als het tot zo'n echte onderlinge ontmoeting komt, zou je er dan niet graag bij willen zijn? Hebben we de aansporing onze onderlinge bijeenkomsten niet te verzuimen (Hebr. 10:25) dan nog nodig? Als er met elkaar in de ontmoeting met God zoveel te beleven valt en de dienst een gebeuren is waarvan je onder de indruk komt, dan wil je daarin betrokken zijn en je plekje innemen; dan wil je alleen al door je aanwezigheid je bijdrage daaraan leveren. En het zal te merken zijn, aan de warmte, de manier waarop gemeenteleden zich met elkaar verbonden weten en met elkaar omgaan.

Aantrekkelijk

Dat is niet alleen van betekenis voor de gemeente zelf, maar niet minder ook voor de aantrekkingskracht van de gemeente. Buitenstaanders begrijpen (waarschijnlijk) niet zoveel van een preek, de liederen, de gebeden en allerlei andere elementen in een dienst. Maar zou een buitenstaander niet merken hoe we op de Here God en op elkaar betrokken zijn? Een jonge man die nog zelden in een kerkdienst was geweest, neemt elke zondag zijn plekje in. Op de vraag hoe hij de dienst beleefde zei hij: 'Van de preek en alles snap ik niet zoveel, maar ik merk wel dat die mensen iets met elkaar hebben!' En daar wil hij graag bij zijn. Zouden

buitenstaanders ook niet merken dat de Here in ons midden is? Aan het geestelijke klimaat, aan de sfeer die er heerst, aan de gemeenschap die er gevonden wordt? In de brief aan de gemeente van Filadelfia schrijft Christus dat er sommigen zullen komen uit de synagoge van de satan, die zich voor de gemeente zullen neerwerpen en zullen erkennen dat Hij, de Here Jezus, hen heeft liefgehad (Openb. 3:9). Niet omdat ze dat hoorden, maar omdat ze merkten dat ze onder het beslag kwamen van de Heilige Geest. Zo komen we dat ook al in Handelingen 2:43 tegen. Er kwam vrees over alle ziel, onder andere door de gemeenschap die in de gemeente gevonden werd.

Zo voel je, als je een huis binnen komt, al gauw aan de sfeer die er hangt of de gezinsleden op een goede en open manier met elkaar omgaan of niet. Zo zal het ook zijn in de samenkomst van de gemeente. En dat zal zijn uitwerking naar buiten niet missen. Daardoor kan de Here er ook vandaag nog toevoegen aan de kring van hen die behouden worden. En zouden we daarin niet betrokken willen zijn? Alleen al daarom zullen we onze onderlinge samenkomsten niet verzuimen.

Diensten met bijzonder karakter

Naast of misschien in plaats van sommige 'gewone' erediensten is het ook aan te bevelen diensten of samenkomsten te houden met een bijzonder karakter. Dat kunnen leerdiensten zijn, diensten waarin een bepaalde thematiek aan de orde wordt gesteld, bijvoorbeeld uit de belijdenis der kerk, of vragen op het gebied van de ethiek. Zulke onderwerpen lenen er zich in het algemeen ook heel goed voor om na de dienst erover door te spreken. We denken aan de opening en (eventueel) afsluiting van het winterwerk, een dienst ter opening van het school- en studiejaar, een dienst - die ik al noemde - waarin kinderen afscheid nemen van de zondagsschool of kindernevendienst en overgaan naar de catechese. Ook denk ik aan diensten waarin de voorbede voor zieken of andere noden in de gemeente centraal staan. De handoplegging of de zalving van zieken kan in het kader daarvan, mits pastoraal goed voorbereid, een plaats hebben. Je kunt ook denken aan bijzondere diensten waarin de lofprijzing en aanbidding centraal staan. Natuurlijk zijn dit elementen die - als het goed is - in elke dienst aanwezig zijn, maar het is niet verkeerd in een tijd waarin mensen zo verschillend zijn in hun beleving, behoeften en interesses, daar op een goede en verantwoorde wijze op in te gaan.

Commissie

Ook al draagt de kerkenraad de verantwoordelijkheid voor de diensten, het is aan te bevelen voor deze ministry van de gemeente een speciale commissie in het leven te roepen die zich met al deze vragen rond de erediensten bezighoudt (voorbereiding, evaluatie, enz.) In deze commissie dient naast de predikant een ouderling en diaken te zitten, iemand van de zondagsschool of kindernevendienst, de organist, de koster, iemand van de welkomstdienst, en nog twee of drie andere gemeenteleden. Deze commissie kan ook de nodige technische ondersteuning verlenen waar het gaat om het maken van liederenbladen, orden van dienst, enz. Hoewel de kerkenraad de eindverantwoordelijkheid voor de diensten blijft behouden, is de eredienst als brandpunt van de gemeente er belangrijk genoeg voor om een dergelijke commissie in te stellen die zich daarmee in het bijzonder bezighoudt.